

PŘÍPRAVA A ORGANIZACE VÝBĚROVÝCH ŠETŘENÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ

M. Prášilová, R. Zeipelt

katedra statistiky, Vysoká škola zemědělská,

165 00 Praha 6 - Suchbát

Anotace :

V předkládaném příspěvku je popsán vývoj toku informací v zemědělství od roku 1990 do současné doby. V nové situaci, která se v zemědělství vytvořila, je kladen značný důraz na výběrová šetření. Pozornost je zaměřena zejména na sestavení výběrového souboru soukromých zemědělců, o kterých je k dispozici nejméně informací. V současné době probíhá ověřování reprezentativnosti výběrového souboru 373 soukromých zemědělců a tento výběrový soubor by se měl stát základem rozsáhlejšího výběrového souboru, ve kterém by do budoucna probíhala všechna připravovaná výběrová šetření.

Summary :

An article describes the development of information flow in the Czech agriculture from 1990 to this time. In the new situation, which was created in our agriculture, are sampling surveys very important. An attention is given to the forming of the sampling survey of private farms. Information about private farms are missing. Now authors verify the representation of the sampling survey, which has 373 private farms. This survey will be a base of the more extensive survey for next time.

Klíčová slova :

Informační systémy v zemědělství, tok informací, výběrová šetření, reprezentativnost, soukromí zemědělci.

Key words :

Information systems in agriculture, information flow, sampling survey, representation, private farms.

V současné době se buduje nový informační systém v zemědělství. Vychází se z toho, že objektivní a účelová informace o stavu a vývoji zemědělství chybí a neexistuje zpětná vazba vůči podnikatelským subjektům.

Výkaznictví do roku 1991

Do r. 1991 existoval informační systém v následující podobě:

1. státní statistické výkazy - zahrnovaly všechny zemědělské podniky,
2. resortní výkazy - zahrnovaly speciální šetření často okrajového charakteru,

3. výběrové šetření zemědělských podniků - toto šetření o vlastních nákladech u souboru 700 podniků prováděl VÚEZVŽ v Praze, a to pouze do roku 1990,
4. výběrové šetření výsledků hospodaření zemědělských podniků - toto šetření prováděl v letech 1990 - 1991 ČIAE čtvrtletně u souboru 150 - 300 podniků. Byla zde snaha o zastoupení všech výrobních oblastí a sektorů.

Situace v nových podmínkách rozvoje ekonomiky

Od roku 1992 existuje již informační systém v nové podobě. Rok 1992 je nutno považovat za přechodný rok, ve kterém nejde ještě uplatnit veškeré požadavky nové metody na sledování nezbytných ukazatelů pro rozhodování v tržním prostředí. Rovněž současná situace v našem zemědělství a probíhající transformace a privatizace způsobuje značné těžkosti při shromažďování dat.

Státní statistické výkazy jsou transformovány z hlediska obsahu. Posíleny a rozšířeny byly cenové výkazy. Základním záměrem je kombinovat celoplošná šetření se šetřením výběrovým, s tím že výběrový soubor testovaných podniků by měl poskytovat informace, které není možné z hlediska náročnosti zajišťovat u všech zpravodajských jednotek. Nedostatkem státní statistiky je, že nepokrývá fyzické osoby, které hospodaří v zemědělství. Zachycuje pouze společnosti. Do budoucna se chystá tzv. registr farmářů, který tento nedostatek vyplní.

Resortní výkazy již v současné době neexistují, byly všechny zrušeny. Nově byly zavedeny výkazy Státního fondu tržní regulace, které jsou zaměřeny na výrobu a prodej regulovaných komodit jako obilí, mléko a vepřové maso. Další poskytování informací by měl zajišťovat nově vzniklý Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Praze (vytvořen 1.1.93 sloučením federálního VÚEZVŽ a Českého institutu agrární ekonomiky). Je třeba si uvědomit, že pouze dostatek objektivních informací umožňuje zprůhlednit tok informací a je základní podmínkou fungování tržního hospodářství.

VÚZE zajišťuje čtvrtletní šetření výsledků hospodaření u souboru asi 150 podniků ve všech sektorech. U stejného souboru sleduje vlastní náklady s tím, že údaj o VN je ve výkazech za 4. čtvrtletí. K 31.12.1992 poskytlo do tohoto souboru informace celkem 126 respondentů (z toho 16 státních statků, 58 družstev, 1 akciová společnost a 51 soukromých zemědělců). Tento soubor je příliš malý a soubor respondentů není stabilizován.

Systém Land - Data

V současné době se zavádí v zemědělství další informační systém, který byl převzat od německé firmy Land - Data. Jedná se o systém, který je využitelný zejména pro manažerské řízení a pro poskytování souhrnných informací o

zemědělství. Zahrnuje všechna hlavní odvětví v zemědělství a má i modul účetnictví. MZVŽ zavedlo tento systém bezplatně u 74 podniků, kterým zakoupilo počítače a programy. Systém lze zakoupit u firmy Compact Bohemia Klatovy. Záměr ministerstva je, aby systém byl zaveden asi u 300 podniků.

V letošním roce se předpokládá, že budou údaje z výběrového souboru VUZE kombinovány s výsledky ze souboru Land - Data.

Údaje o sektoru soukromých zemědělců

Hlavním nedostatkem současného informačního systému je absence údajů o sektoru soukromých zemědělců. Dosavadní analýzy vývoje soukromého sektoru byly založeny na velice dílčích informacích a výsledcích zcela nereprezentativních výběrových šetření s velmi omezeným počtem respondentů.

Zúčastnili jsme se na přípravě šetření, které provedl VÚZE ve spolupráci s územními odbory MZe ČR s cílem získat věrohodné údaje o celkové struktuře sektoru soukromých zemědělců a současně z rozsáhlého výběrového souboru získat ekonomické informace umožňující objektivní analýzu nejen hospodářských výsledků roku 1992, ale i celkové finanční a ekonomické situace tohoto sektoru.

Evidovaný počet soukromých zemědělců k 31.12.1992 činil 17 245 soukromých hospodářství s celkovou výměrou 464 558 ha zemědělské půdy, což představuje 10,4 % celkové zemědělské půdy České republiky. Kategorie tržně orientovaných hospodářství nad 10 ha činí 6 547 subjektů s 90 % celkové výměry zemědělské půdy soukromého sektoru. Průměrná výměra těchto hospodářství je 64,2 ha zemědělské půdy. Podíl podnikatelů nad 100 ha zemědělské půdy z celkového rozsahu zemědělské půdy činí 54,5 %. Z celkové obhospodařované půdy je 70 % pronajaté, což činí v přepočtu na celou ČR cca 141 ha z.p..

Výběrové šetření hospodářských výsledků soukromého sektoru bylo zaměřeno pouze na tržně orientovaná hospodářství. Do konečného zpracování bylo zařazeno 373 tržních soukromých hospodářství. Reprezentativnost tohoto souboru je

zajištěna z územního hlediska zastoupením prakticky všech okresů ČR, vždy deseti respondenty ve výběrovém souboru.

Bylo prověřeno, že výběrový soubor je reprezentativní pro zpracování republikových odhadů.

Dalším úkolem bude

podrobně prověřit reprezentativnost tohoto výběrového souboru hlediska výrobních oblastí i velikostních skupin.

Současný výběrový soubor má nedostatky v tom, že byl proveden částečně záměrně, což ovlivňuje reprezentativnost souboru. Předpokládá se postupné vytvoření souboru respondentů, jehož výsledky bude možné zobecnit na všechny zemědělské podniky. Při tvorbě tohoto souboru budou použita všechna pravidla o náhodnosti tvorby výběrového souboru. Ten by měl zahrnovat asi 10 % všech podniků na bázi jednotlivých sektorů. Na základě analýzy současných informací o celkovém počtu zemědělských podniků to znamená zhruba 130 zemědělských družstev, 60 ostatních společností a 500 soukromých zemědělců. U soukromých zemědělců se vzhledem k jejich četnosti uvažuje pouze se zapojením větších výrobců s tržní zemědělskou produkcí. Státní statky postupně zaniknou, ty už nebudou do souboru zahrnuty. Předpokládá se též, že informace budou zemědělcům placeny.

Připravovaný výběrový soubor by mohl sloužit též jako soubor testovacích podniků a v kombinaci se systémem Land - Data by mohl poskytnout skutečně hodnotné údaje.

Získané výsledky budou prezentovány zemědělské veřejnosti a přispějí též k dobrému fungování tržního hospodářství.

Litaratura :

Wonnacot, T., Wonnacot, R. : Statistika pro obchod a hospodářství. Victoria Publishing, 1993.

Čermák, V. : Výběrové statistické zjišťování. SNTL/ALFA, 1980.